

"Buraxılışla qəbul imtahanları birləşdirilməli, sadələşdirilmə aparılmalıdır". Milli Məclisdə müzakirəyə çıxarılaçaq bu təklif vahid imtahan mexanizminə keçilməsi prosesini gündəmə gətirir. Millət vəkili Aqiyə Naxçıvanlıın bu təklifini Milli Məclisin deputatı, Elm və Təhsil Komitəsinin üzvü Fatma Yıldırım yüksək qiymətləndirib: "Ölkə olaraq, həm erməni işğalçıları, həm də koronavirusla müharibə şəraitindəyik.

Koronavirus bütün dünya, eləcə də bizim üçün gözənilməz bəla oldu. Gündəlik statistikalara baxsaq, yoluxma hallarının xeyli artdığını görürük. Nəticədə məktəblər bağlandı, daha sonra, distant təhsilə keçildi. Müharibə şəraitində bağlı ölkədə internet məhdudiyətinin olmasını nəzərə alaraq, bu təklifi yüksək qiymətləndirirəm. Hazırda mövcud çətinliklərə görə bu dönmə üçün təklifin qəbul edilməsi müsbət hal olardı".

Deputat Əziz Ələkbərli də qəbul imta-

hənin sadələşdirilməsinin tərəfdarı olduğunu bildirib: "Ümumiyyətlə, qəbul imtahanlarının son dərəcə sadələşdirilməsinin tərəfdarıyam. İndiki vəziyyətdə abituriyentlərin ali məktəblərə qəbul olunması məsələsi haqda çətinlik və gərginlik yaşanır. Nəticədə məzunlarımızın böyük bir qismi xarici dövlətlərə üz tutur, ölkədən xaricə külli miqdarda kapital axını baş verir. Bu səbəbdən, düşünürəm ki, dünya təcrübəsinə müraciət etmək lazımdır. Hər kəsə eyni dərəcədə ali məktəblərə qəbul olmaq şansı yaradılmalı, təhsil prosesində tələbləri artırmaq lazımdır. Digər ölkələrdəki kimi, universitetə qəbul xeyli asan, orada oxumaq isə çətinləşdirilməlidir. Bu zaman potensialı daha yüksək olan tələbələr ali təhsil alacaqlar. Xüsusilə ödənişli təhsil məhdudiyəti götürülməlidir. Şəxsi vəsaiti hesabına təhsil almaq istəyən şəxslərə də əlavə imkan yaradılmalıdır. Bunun üçün də, ali məktəblər müəllim kontingentini artırmalı, yaxud da başqa üsullardan istifadə edilməlidir".

İndi valideynləri və şagirdləri narahat edən bir sual var: buraxılış və qəbul imtahanlarının birləşdirilməsinin mənfəi və müsbət tərəfləri nə ola bilər?

TƏKPİLLƏLİ VAHİD İMTAHAN MODELİ?

Təhsil Nazirliyi yanında İctimai Şurasının sədr müavini Nadir İsrailov qeyd edir ki, Azərbaycan təhsilində buraxılış imtahanı ilə qəbul imtahanlarını birləşdirmək yolu ilə sadələşdirmə aparılması məsələsi uzun illərdən bəri müzakirə predmeti olub: "Razılaşa və qəbul edə ki, təkpilləli vahid imtahan sistemində keçid bizdə ona görə baş tutmayıb ki, əvvəllər buraxılış imtahanları Təhsil Nazirliyinin, qəbul imtahanları isə TQDK-nın səlahiyyətində idi. Artıq belə bir problem yoxdur, çoxdandır ki, bu məsələ öz həllini tapıb. Yəni hər iki imtahanı vahid bir qurum - TQDK, sonradan isə səlahiyyətləri daha da genişləndirilən və DIM adlandırılan eyni qurum həyata keçirir. Bu mənada, əlahiddə səlahiyyətlərə malik olan dövlət qurumunun problemin həllini sürətləndirməkdə operativlik və çeviklik göstərməsi

üçün imkanları heç də az deyil. Bir də ki, belə bir keçid ölkəmizdə təhsilin hamı üçün əlçatan olması kursunun əsas götürüldüyünü nəzərə almaq, xarici ölkələrlə adambaşına düşən ali təhsillilərin sayına görə rəqabəti gücləndirmək, bütövlükdə təhsillə, konkret halda isə imtahanlarla bağlı prosedurları sadələşdirmək baxımından əhəmiyyətli ola bilər. Ən başlıcası isə məzunlarımızın fiziki və psixoloji yükünü və deməli, gərginliyini xeyli azaltmaq, başqa sözlə, daha konkret desək, eyni adamın biliyini iki imtahanla yoxlamağa heç bir ehtiyac olmaması baxımından təhsilimizin real perspektivləri ilə tam uzlaşan prosedur ola bilər". N.İsrailov hələ 2016-cı ildə Dövlət İmtahan Mərkəzi (DIM) Direktorlar Şurasının sədri Məleykə Abbaszadənin buraxılış və qəbul imtahanlarının birləşdirilməsi məsələsinə münasibətini, məzunların bu "imtahanların çox yığcam və rahat bir modeli"ndə qüvvələrini sınamaq imkanı üçün 2 il vaxt tələb olunacağı barədə ictimaiyyətə təqdim ediləcəyi perspektiv barədə bəyanatını xatırladı: "Düzdür, bu istiqamətdə müəyyən addımlar da atılmamış deyil. 2019-cu ildən ümumi təhsil pilləsində təhsilalanların yekun qiymətləndirilməsi (buraxılış)

gərginlikdən, fiziki və mənəvi sağlamlıqları üçün təhlükə yaradan stressdən azad etmiş olar. Eyni zamanda, ali təhsil müəssisələrinə qəbul qaydalarının sadələşdirilməsi ali təhsil üçün xarici ölkələrə axının qarşısını ala bilər: "Elə götürək, mətbuatda maraqla qarşılanan, Təhsil Nazirliyi yanında İctimai Şurasının iclasında Nazirlik və Təhsil İnstitutu əməkdaşlarının iştirakı ilə geniş müzakirə olunan Əməkdar elm xadimi, professor Şahlar Əsgərovun "Təhsilə yeni baxış" adlı məqaləsinin tezislərini: "Gənclərimizin müxtəlif səbəblərdən xarici universitetlərə axmasının qarşısını almaq üçün qəbul imtahanları çox sadələşdirilməlidir. Ali məktəblərin girişində test, yumşaq, çıxışında isə ciddi aparılmalıdır. Başqa sözlə, ali məktəblər giriş qapılarını gen, çıxış qapılarını dar açmalıdır. İndiki dövrdə ciddi qəbul imtahanlarına ehtiyac yoxdur. Ən azı ona görə ki, təyinat yoxdur. Abituriyentlərə ixtisas seçimi azadlığı verilməlidir. Ali təhsildə liberal qaydalara üstünlük verilməlidir. Dövlət universitetləri ilə özəl universitetlər arasında rəqabət yaratmaq üçün vahid dövlət nişanlı diplomdan imtina edilməli və hər bir özəl məktəb öz diplomunu verməlidir." Ekspert hesab edir ki, təkpil-

sun. Buraxılış imtahanlarının ali məktəb imtahanlarından ayrılması imtahanların birləşdirilməsindən daha yaxşı haldır. Çünki ali məktəbə getmək istəməyən buraxılış imtahanlarını verib müəyyən biliklərlə məktəbdən məzun olacaq. Digərləri isə daha yuxarı təhsil almaq üçün ali məktəb imtahanlarına girecək. Kembric beynəlxalq bakalavr sisteminin təcrübəsinə nəzər etsək, onların bəziləri ali məktəbə imtahan götürmürlər. Birbaşa orta məktəbdə keçdikləri rəsmi imtahanlarla ali məktəbi qazanırlar. Bəlkə də bunu eləmək olar. İmtahanları daha çətinləşdirməkdənsə, bu mənada daha da asanlaşdırmaq məqsədəuyğun olar. Həm də Kembric sisteminə imtahanlar parçalanmış şəkildədir. İmtahanın bölünməsi şagirdin stressini də bölür. Amma hamısının bir arada olması şagirdin stressini artırır. Ona görə, düşünürəm ki, imtahanların ayrılması fayda var". İmtahanların sadələşdirilməsinə gəlincə, ekspert hesab edir ki, məzmun sadələşdirilsə, imtahan da sadələşdirilə bilər: "Məzmun hazırda əzbərə söykənən bir məzundur. Müəllimlər də başqa bir sualın hazırlama metodunu bilmədikləri üçün elə əzbərə söykənən suallar hazırlamaq məcburiyyətində qalır. Ona görə də, imtahanlar çox detallı, əzbərləməyi tələb edir". Ekspertin fikrincə, birləşdirmədən söhbət gedə bilsə, ikinci mərhələ ləğv oluna bilər: "Buraxılış imtahanını mərhələlərə bölüb universitetə girmək üçün bir imtahan kimi etmək olar. Birinci mərhələyə, deyək ki, orta məktəbi bitirmək istəyənlər, ikinci mərhələyə ali məktəbə qəbul olmaq istəyənlər girecək. Burada yenə dəyişən heç nə olmayacaq. Bir mərhələ ilə ola bilər ki, peşə məktəblərinə, subbakalavrlara, digər bir imtahanla ali məktəbə daxil olurlar. Bu imtahanların sayını, sadəcə, çoxaltmaq lazımdır ki, şagirdlər istədikləri zaman özlərini sınaqlar. Necə ki SAT imtahanı var. Uşaqlar hətta ildə 3-4 dəfə özlərini sınaq, imtahana girir. Özlərini sınaq və SAT balı ilə dünyanın bir çox universitetlərinə müraciət edə bilərlər. DIM də bu təcrübə ilə yaxından tanışdır. SAT imtahanlarının Azərbaycanda keçirildiyi nöqtələrdən biridir. Ona görə, SAT-a bənzər bir imtahan Azərbaycanda da keçirilsə, bunun üçün hüquqi baza hazırlansa və sualların da formatı o şəkildə dəyişdirilsə, hesab edirəm ki, müasir bir yanaşma olar. Şagirdlər daha rahat bir şəkildə ali məktəbə qəbul ola bilərlər. Ali məktəbə qəbulun şərtləri onsuz da asanlaşdırılıb. Uzun illərdir ki, bu prosesdə asanlaşma gedir. Məlumdur ki, universitetlərin qəbul balları düşür müraciət edənlərin sayları universitetlərin təklif etdikləri yerlərə görə daha aşağı səviyyədə olduğuna görə, boş yerlər qalır. Əlbəttə, abituriyentlər fərqli mühit görmək, dil öyrənmək və s. üçün xaricdə oxumağı seçirlər.

Bir çox şagird üçün xaricdə oxumaq daha cazibədar görünür və 10-cu sınıfdan etibarən xaricdə ali məktəblərə daxil olmaq üçün YÖS və ya SAT imtahanlarında iştirak edirlər". Q.Məhərrəmov hesab edir ki, bizim abituriyentlərimiz rahat bir üsulla ali məktəbə daxil olmalıdırlar. Necə ki, nəticəsi maksimum 700 bal olan imtandan hazırda 200-300 bal toplayıb universitetə daxil olurlar: "Həqiqətən də şagirdlərin məzun olduqları elm səviyyəsi ilə ali məktəbə qəbul səviyyəsi arasında da bir təzad var ki, onlar imtahanın yarısından daha aşağı nəticə alıb universitetə gire bilərlər. Bu, onsuz da yetəri qədər asandır. Sadəcə, imtahanın sayını artırmaq və 10-11-ci sınıflarda tədrisin formatını qruplara görə müəyyən etmək lazımdır ki, orta məktəblərdə tədris fəaliyyəti, praktiki olaraq davam edə bilsin. Əks halda, yüzlərlə şagird orta məktəbdən ünsiyyətini qoparır. Ya formal olaraq gedir, ya da adını yazdırır. Bu baxımdan, universitetlərin giriş qapısını geniş, çıxış qapısını dar tutmaq lazımdır. Bu, dövrün tələbidir. Eyni zamanda, orta təhsilin son iki ilini yüksək səviyyədə tutub universitetə yonəli bir tədris prosesi orda təşkil etmək lazımdır ki 10-11-ci sınıfın varlıq səbəbi, ümumiyyətlə, təhsilin məqsədi orda reallaşmış olsun".

İMTAHANLARIN SAYI ARTSIN

Təhsil eksperti Qoşqar Məhərrəmov məsələyə münasibətdə fikirləri fərqlidir. Belə ki, imtahanların vahidləşdirilməsi - şagirdlərin həyatını bir imtahana bağladığı üçün çətin ab-hava, psixologiya yaradır. Belə ki, şagirdin həyatı bir imtandan asılı olmalıdır: "İmtahanların ikiyüçə bölünməsi də bir sadələşdirmədir. Dünya təcrübəsində bu imtahanlar, hətta il boyunca 3-4 dəfə keçirilir ki, şagird istədiyi vaxt özünü sınaq, özünü hazır hiss edə bildiyi zaman yenidən daxil ol-

